

WIFREDO LO PILÓS

(¿LO LLANCER, LO VELLÓS Ó LO DEL ERM?)

UE tenen los comensaments mes obscurs y remots de las naciones, dels pobles, qu' atrauen ó s' emportan tant y tant l' atenció de tot aficionat als estudis històrichs, per poch qu' ho sia? Certament qu' en los períodos mes foscos d' una historia nacional, no s' hi troban moltes vegades aquelles institucions que mes gloria, mes nom y mes potencia varen donar á la nació; mes aixís y tot, los temps primitius d' un poble son sempre objecte de afició, d' averiguacions y per últim d' hipòtesis, de tradicions y fins de fábulas resultants d' aquella, quant las averiguacions donan poch's datos històrichs. Tal succeheix en l' historia de Catalunya. L' alsament dels habitants que no volgueren quedar subdits dels mahometans al sigle VIII y l' aparició de Wifredo al sigle IX, son dos fets, marcan duas temporadas de las quals data lo comensament de la nacionalitat catalana; mes la poquedat de datos històrichs, l' obscur d' abdos períodos, han obert lo camp

á moltes suposicions y tradicions y á fábulas sens fonament admissible. Los escriptors d' historia catalana y tots los aficionats d' aquesta han dirigit sempre la atenció á un y altre capítols d' ella, desgraciadament per l' exactitut ó veritat històrica, ab mes entusiasme é imaginació, que raciocini y bon examen. Uns pochs historiadors catalans moderns s' han ajustat á lo cert y als datos veritables.

Tractem de presentar en aquestos articles algunas breus observacions y comparacions sobre una d' aquestas dos épocas obscuras, la de Wifredo lo Pilós en sa aparició en nostra historia, oferint alguna novetat y tota la possible precisió, per ajudar á que 's popularise la veritat d' aquell fet y d' aquell período, com s' han popularisat molts cuentos sobre d' ells.

Perqué 'ls lectors poch enterats de l' historia catalana á l' aparició de Wifredo, al sigle IX, comprengan millor l' assumpto d' estos articles y l' origen dels comptes de Barcelona, posarém al devant la cronologia mes exacte qu' avuy se coneix dels que van serho avans de Wifredo y 'ls fets mes notables succehits durant lo govern de cada un d' ells. Majorment com l' espresada cronologia es molt poch coneguda y ni 's troba en la generalitat dels autors moderns y com alguns dels fets senyalats d' aquell sigle á la primitiva, vella ó antigua Catalunya, son generalment mal judicats, comensem per l' una y 'ls altres per il·lustració del assumpto. Son per altra part tant agradables los estudis d' investigació històrica relatius als primers temps de l' existencia d' una nació com la catalana, que no será enujós per 'ls lectors aquest article preliminar, mes que resulti tant extens com lo cos del treball.

LA CRONOLOGIA MES EXACTA DELS COMPTES
DE BARCELONA AVANS DE WIFREDO.

ORIGEN DEL COMPTAT.—BERA.—COMPTES COETANEOS.—LA GOTIA, LA SEPTIMANIA Y LA MARCA HISPANA.—SITIS DE TORTOSA.—LOS PRECEPTES IMPERIALS DE CARLO-MAGNO Y LLUIS LO PIADÓS.—JOAN Y QUINTILIA.—PARTITS POLITICS DE LA PRIMITIVA CATALUNYA.—LA ANOMENADA TRACIÓ DE BERA.—BERNARD I.—L' ALSAMENT D' AYZÓ Y SON VERDADER CARÁCTER.—DESTITUCIÓ DE BERNARD I.—BERENGUER.—BERNARD I SEGONA VEGADA.—SA TRÁGICA MORT Y SON EPITAFI.—FONAMENT DELS PARTITS.

Cuant los franchs, los navarros ó vascos, los aquitans y 'ls godo-espanyols de las montayas orientals y septentrionals de Catalunya van apoderarse de tot lo territori desde 'ls Pirineus, baixant de las valls d' Andorra, cap á la Seu d' Urgell, Berga, Cardona, Ausona ó Vich fins á Barcelona y s' apoderaren d' aquesta ciutat á últims de Desembre de l'any 801, l' Emperador franch Carlo-Magno y son fill Lluís lo Piadós rey d' Aquitania, varen quedar reys d' aquest país, de la Marca hispana ó espanyola com ne deyan en aquell temps, de la primitiva Catalunya y van dividirla en comptats, fent del de Barcelona lo marquesat, es dir, lo superior de tots los de la Marca y fins lo ducat, es dir, lo superior de tots los de la Gotia ó Gocia, á l' una y á l' altre part dels Pirineus de Llevant. ¹

BERA, godo, posat l' any 801. En son temps n' eran Borrell d' Ausona ó Vich, ² Rotstang de Gerona, Miró de Cerdanya ³ y l' any 812, Ademaro de Gerona, Ermingari d' Ampurias, Odilon de Besalú, Gaucelino del Rosello, Gisclaredo de Narbona, Laibulfo de Carcasona y Erlino de Bezièrs. ⁴ L' any 819 Suniofred era comte d' Urgell, Cerdanya y Berga. ⁵ En temps de Bera los exercits franch, aquità y godo-espanyol ó catalá primitiu, va-

ren invadir quatre diferents vegades lo territori dels mahometans per apoderarse de Tortosa que desde l'any 801 'ls feya lo servey qu' antes els feya Barcelona com centro de sas expedicions contra la Fransa meridional. No la pogueren pendrer encara que duas vegadas los manaba lo mateix Lluís lo Benigne. L'any 812 alguns habitants de la primitiva Catalunya y de la Septimania; Martí, sacerdot, Joan ⁶, Quintila ⁷, Calapodi, Asinari, Egila, Esteve, Rebelis, Ofilon, Atila, Fredemir, Amable, Cristiá, Elperi, Homdedeu, Jacini, Esperandeu, altre Esteve, Zoleiman, Marcatel, Teodald, Parapari, Gomis, Castellá, ⁸ Ardarich, Guascó, Guijis Guiteri, Ranoides, Suniofred, Amanci, Cazerelo, Langobard y Zate, homes d'armas, Odesindo, Gualda, Roncariol, Mauron, Pascual, Simplici, Gabíni y Salomó ⁹ sacerdot, recorregueren al Emperador Carlo-Magno contra las moltíssimas tropeles qu'ls feyan los vuit comptes citats y sos dependents. La queixa va motivar un precepte imperial fet á Aquisgrá als 6 d' Abril, any 812, portat per l'arquebisbe Joan d' Arles, posant remey á las vexacions dels comptes. Lo decret porta las queixas varonilment y ab claretat expressadas per 'ls quaranta dos reclamants, queixas fortas y graves y luego mana molt seriament al comptes que las reparen y que lo prelat d' Arles s' entenga ab Lluís rey d' Aquitania per posarhi remey, «compareixent los comptes á sa presencia y arreglant lo modo y forma de viurer los Espanyols.» Es molt probable qu'ls reclamants ó queixosos, al menos los qu' anaban en primer lloch, com Martí, Joan y Quintiliá, serian personas de certa posició, dignitat é influencia, quant expressaban contra 'ls comptes acusacions tan fortas com las «d' expropiació de terras y poblacions y d' imposició de pagos injustos.» Segons lo mateix decret, los queixosos y acusadors «habian desermat terras que tenian feya trent' anys y mes, (812-30—782) per investidura, franquicia y dó gratuit de l' Emperador y habian edificat varias poblacions obra de sas mans» y

aquestas paraulas comproban que 'ls reclamants eran personas de bastant forta posició social. ¹⁰

Per l' Octubre de l'any 812 los mahometans van entrar fins á Gerona y l' any 813 lo compte d' Ampurias Ermingari ó Irmigari ab una escuadra va derrotar als corsaris mahometans á las aguas de Mallorca. Als 28 de Janer de l' any 814 morí á Aquisgrá l' Emperador Carlo-Magno, y li succehí en aquell gran imperi, que comensant á Barcelona, comprenia las dos Fransas (la gala ó Neustria y la teutónica ó germánica ó Austrassia entre 'l Rhin y la Meuse), l' Italia y la Germania ó Alemania, son fill Lluís rey d' Aquitania. Als anys 815 (1 de Janer) y 816 (10 de Febrer) corresponen dos decrets del Emperador Lluís fets á Aquisgrá en favor dels espanyols refugiats en la Marca y en la Septimania. La Marca, segons aquest decret, habia sigut reduida á soledad per 'ls marquesos imperials, expulsantne al moros y molts habitants de la part de Catalunya que tenian aquestos, qu' era com la mitat d' ella, deixaban sas habitacions y bens y venian á la part que governaban los franchs ó be pasaban al Roselló y á la Narbonesa, «sortintse del poder dels mahometans y donantse al del Emperador ab lliure y prompta voluntat.» Lluís manaba que 's conservés ab llibertat á aquestos refugiats y senyalaba las llibertats y las obligacions qu' habian de tenir; aquestas no majors que «las dels demás homes lliures.» ¹¹ Lo de l' any 816 es també per 'ls espanyols que s' habian posat baix la potestad imperial franca y poblat territoris deserts en la Marca y en la Narbonesa. Manaba que 'ls mes poderosos (*majores et potentiores*) no prenguessen als petits (*minores et infirmiores*) los territoris qu' aquestos habian conresat y poblat y dictaba varias disposicions perque á ningú 's prenguessen los seus. ¹² L' Emperador Lluís va mostrar sempre molt zel en enviar comissaris imperials que fessen tornar als homes lliures los bens patrimonials que 'l poderosos els haguessen pres.

L' any 820 ó á últims del 819 Bera va ser acusat de

traició per Sanila, godó-espanyol com ell y vensut á Aquisgrá en combat judicial ó judici de Deu, com ne deyan, ab son acusador. Va ser condemnat á mort, mes l' Emperador Lluís li va conmutar la pena ab la de desterro á Rouan. La *traició* de Bera era afavorir al partit godó-espanyol y galo, es dir, indígena, que volia sustraure la Marca, la Septimània y l' Aquitània del domini dels franchs, que l' hi era tan odiós casi com lo mahometá. Ja Ermoldo Nijel-lo, poeta del sigle IX, deixa veurer que l' any 801 Barcelona era poch aficionada als franchs y mes aviat s' inclinaba als moros, lo cual se referirá als habitants cristians qu' hi havia. ¹³ Tal antipatia d' aquests paisos contra 'ls franchs no trobaba, sembla, son enemich en Bera, governador posat per l' imperi franch; tal volta Bera 's dirigia ab son poder y riquesas á posarse al devant d' un moviment separatista d' aquestas regions ó al menos l' afavoria, quant los franchs volian que s' hi oposés.

BERNARD I, franch, fill de Guillem de Tolosa duch d' Aquitània, es lo comte de Barcelona, marqués de la Marca hispana y duch de la Gotia que trobem després de Bera. En son temps, l' any 822, los comptes de la Marca hispana, sens ajuda dels franchs ni mando del Emperador, entraren en lo territori ocupat per 'ls mahometans fins al Segre. ¹⁴ Aquests van entrar després, apoderantse de Barcelona, Gerona y Urgell lo mateix any y causant molts danys. Per aquell temps era compte de Besalú Rampo. ¹⁵ Dos partits hi havia en aquell sigle á la Marca hispana ó primitiva Catalunya, l' un favorable al domini franch, que pochs mes lo formaban fora dels franchs qu' hi havia en lo país, l' altre contrari, independent, separatista. Aquest se dividia probablement en dos, l' un partidari de l' unió ab los mahometans per conseguir l' independència y l' altre oposat á l' unió que dihem. A Navarra ó Vasconia hi havia aquests partits y també á Asturias, de manera que lo contrari del franch, l' any 802 va destituir á Alfons II lo Cast per ser massa amich

del Emperador Carlo-Magno y per espay d' uns mesos lo va tenir tancat en un monestir. Estaba Bernard entr' aquestos partits y oposava l' un á l' altre per conservar cert equilibri, que no conseguia conservar, ni casi be establir. L' any 823 va succehir l' alsament del Godo, Ayzó y Wulliemundo fill de Bera, afavorit per la generalitat del país. Rebut Ayzó á Ausona, destruïda Roda de Vich, cridats los mahometans en auxili del alsament, mitj sitiadas Barcelona y Gerona, lo Vallés y la Cerdanya en poder dels sublevats lo mateix que molts castells; molts qu' estaban posats per 'ls franchs per resistirlo, poca resistencia li varen fer. ¹⁶ Bernard va quedar-se ferm contra l' alsament; mes tenia pocas forsas per sofocar-lo, sobre tot quant molts s' habian passat al partit dels sublevats. ¹⁷ Tota la Marca, exceptuadas Gerona y Barcelona ahont sembla s' habian concentrat los franchs, estava en favor del alsament, l' exercit aquità que l' Emperador va enviar en auxili d' ell contra 'ls sublevats, escusaba ocasions de batrers ab aquestos y ab los mahometans sos auxiliars y si 'ls escriptors franchs d' aquell temps confessan que tot lo país, del Vallés á la Cerdanya, estava per Ayzó y son partit, de manera que molts que primerament estaban á favor dels franchs, se van passar al alsament, no 's comprenen, fora de la destrucció de Roda que 'ls posaria resistencia, las devastacions y ruinas de que acusan als sublevats. Ni portan cap destrucció gran feta per 'ls mahometans auxiliars de la sublevació. ¹⁸ La veu de que 'ls mahometans anaban á reconquistar la Marca valentse d' aquesta guerra civil, ahont eran cridats com auxiliars; lo temor d' aquest mal, pitjor que 'l domini del imperi franch y las promesas del compte Bernard y dels enviats de l' Emperador, feren disminuir l' alsament. Lo rey d' Aquitania Pipino, fill de Lluís, va entrar á Vich als 21 Setembre del 827 y sembla aquest fet indicar, que l' alsament anaba ja de caiguda. Certa enemistat d' aquest rey y de diferents comptes contra Bernard I feya que l' alsament no fos combatut tant de frente com aquest desitjaba. Mes

al mateix temps (Setembre 827) á la Dieta de Compiègne á Fransa, l' Emperador va rebre queixa de Bernard I contra 'ls comptes y á la d' Aquisgrá, per 'l Febrer del 828, foren destituïts. Los noms d' Ayzó y Wullemund desapareixen de las crónicas d' aquell temps, no 's parla mes del alsament ab tot y que no constan combats ahont los sublevats fossen vensuts. Autors moderns crehuen qu' Ayzó va estarse anys á la frontera poseint territoris, com esperant ocasió de nou alsament, que 'l de l' any 823 tal volta va ser massa abiat y va sortir malament per aquest motiu. L' augment d' honors á la Cort imperial que va obtenir l' any 829 Bernard I, causá mal efecte als fills de l' Emperador Lluís y á altres principals d' ella, de modo que tingué de fugir y refugiarse á la Marca, sobre tot á Barcelona, ahont tindria molt partit, l' any 830. L' any 832 novas acusacions, tal volta semblants á las de Sanila contra Bera, van obligarlo á respóndrer á la Cort; mes sens valerli lo favor de Lluís y de l' Emperadora Judith, varen destituirlo del mando de la Gotia (Septimania y Marca hispana.) D' aquells anys es la carta de Lluís lo Piadós als habitants de Mérida, ahont hi havia molts cristians y juehus rics, perque sens diferencia d' aquestos ni de mahometans, s' alsessen contra 'l rey mahometá de Córdoba, oferintlos l' ausili d' un exércit que tindria preparat á la Marca ¹⁹.

BERENGUER fill d' Hunrich va ser nombrat marqués de la Gotia y compte de Barcelona l' any 832 No 's conta de son temps cosa particular.

BERNARD I segona vegada: l' any 834 tornaba á tenir lo mateix mando, vensuts sos contraris en las cambras imperials. Berenguer li disputaba lo govern de la Septimania ó Narbonesa, los godos d' esta y de la Marca potser també, varen dividir-se entre 'ls dos y á la Dieta de Cremieu l' Emperador tractá de l' assumpto l' any 836; mes va acabarse la discordia morint Berenguer al mateix any. L' any 834 trobem entr' algunas personas notables condemnadas á mort per Lotarí fill del Emperador, á Sa-

nila, l' acusador de Bera. Los mahometans l' any 838 van entrar en la Marca y arruinar la Cerdanya. A la mort de l' Emperador Lluís l' any 840, sos nets fills de Pipino d' Aquitània, ofesos perque aquesta pasaba al nou emperador Carlos lo Calvo, formaren allí y á la Septimania un partit contra aquest. Lo partit independent ó separatista de la Marca y de la Septimania va posarse en relació ab aquest y sembla que Bernard I entraba en la lliga, tal volta per posarse al devant y ferse príncep. Lo nou emperador va sospitar ó saber aixó, passá á Tolosa capital de l' Aquitània, maná á Bernard que 's presentés y ab sa propia ma va matarlo en lo moment d' estar ell agenollat saludantlo, any 844. Los Anals Bertinenses diuen que va ser judicat, los Metenses, que estava sens cautela y res de mal temia de l' Emperador; podriam pensar que lo judici va ser secret, entre pochs jutjes y sens audiència ni noticia del acusat ²⁰.

Per millor comprendre la «traició» de Bera y los partits entre 'ls que 's trobá Bernard I, farém observar, que 'ls franchs volian fer á Espanya lo que 'ls mahometans á Fransa, estendre s' hi, passant los Pirineus y conquistar, dominar. Carlo-Magno iniciá aquesta empresa envers l' any 778 y 'ls espanyols ó godo-hispans, ja emigrats á la Narbonesa, ja independents y armats en los Pirineus y altres montanyas, s' aprofitaren d' aquesta ambició, se posaren baix lo protectorat de l' imperi franch y serviren de vanguardia á sos exercits. Ab tal vanguardia, bona coneixedora del país, tingueren lloch d' avansar y recular segons la sort de las armas, ab ella Gerona, Ampurias y Barcelona al fi, caigueren baix lo poder franch, ab ella 's feren las expedicions contra Tortosa.

La manera com se constituí la Marca-hispana indica qu' aquesta constitució sigué obra nacional, no estrangera y que nacionals foren los reconquistadors ó restauradors, natis ú originaris del país novament conquistat als mahometans. Lluís lo Piadós, encara que franch y fill del Emperador franch, va deixar als habitants de la Marca

las lleys d' Espanya, las que tenian avans de l' invasió mahometana y si 'l poble que va fer la reconquesta no hagués sigut espanyol, sino franch, las lleys francas, no las espanyolas ó godo-espanyolas li hauria donat. Era lo rey de la Marca Carlo-Magno ab Lluís y son poder hi posá no las lleys francas, ni lo dret dels romans; sino lo dels godos, que regia á Espanya quant l' invadiren los mahometans y organisá segons ellas l' administració de la terra. Los preceptes imperials de Lluís lo Piadós (dels qui habem parlat ja) y de Cárlos lo Calvo (de que parlarem en l' article següent,) que formen una especie de Constitució á l' inglesa de la Marca-hispana ó primitiva Catalunya en lo sigle IX, no parlan solament per 'ls espanyols qu' habian vingut á ella desde altres regions, fugint del domini dels moros, mahometans ó sarrahins; sino «dels demás homes franchs ó lliures» (*cæteri liberi, alii franci homines*) y manan que estigan aquells en la mateixa llibertat, protecció, amparo, defensa jurídica, immunitat, guarda, pau y tranquil·litat (*in libertate... sub protectione et defensione nostra... immunitatis defensione, tuitione que munimine... pacis tranquillitate*) qu' aquestos. ²¹

La proba de que 'ls Emperadors franchs carlovingis, dexaren á la primitiva Catalunya las lleys que regian á Espanya al entrar los mahometans y no 'ls imposaren las dels franchs, la donan, lo precepte ó constitució de Lluís lo Piadós l' any 815, quant diu: que per las causas de menor quantia, las poguessen jutjar los espanyols de la Marca entre ells mutuament, segons costum, segons ho habian fet fins llavors y poguessen jutjar las de homens que fessen venir ab ells, entenentse las qu' ells podian jutjar mutuament ²² y lo de Cárlos lo Calvo quant diu: que fora de las causas d' homicidi, raptó é incendi, ni 'ls espanyols de la Marca ni 'ls homens qu' hi haguessen fet venir, fossen jutjats ni castigats per 'ls comptes, ni altres ministres del poder judicial; sino que se 'ls permetés determinarho tot mutuament, segons sa ley y que en quant á heredar los parents mes proxims als qui morissen sens fills ni nets y

á possehir dits hereus, seguissen los espanyols ó godos de la Marca, es dir, los catalans primitius, sa lley y las antigas consuetud y costum. ²³ L' exepció d' un sol cas en que 's debia seguir la lley dels franchs (*legem francorum*) proba mes qu' en los altres seguia la lley goda ó hispana; no la franca.

Eran, donchs, godó-espanyols, espanyols-romans, indígenas, y no franchs los pobladors de la Marca hispana ó primitiva Catalunya. Si haguessen estat franchs, la lley franca 'ls haurian donat los Emperadors de Fransa.

La nova nació quedá ab igualtat de rassas y de lley, autoritat ó dret (*in unitate fidei et unanimitate pacis et dilectionis*. Precepte de Cárlos lo Calvo. 844) sens que la rassa goda tingués mes privilegis ni superioritat que l' espanyola, romano-espanyola ó indígena y sens qu' aquesta tingués aborrició á la altra, ni la goda desconfiés de l' indígena com en temps de la monarquia goda, morta del any 711 al 13 per 'ls mahometans per causa d' aquestos odis y desconfiansas. Baix lo nom de godos y baix los d' espanyols y homes d' Espanya quedaren confundidas y agermanadas las duas rassas, tant menos difícil fusió, en quant en aquestas regions mes orientals d' Espanya abundaba la rassa goda. Totas las preeminencias que las lleys godas concedian als godos, las tingueren los de rassa espanyola ó romana espanyola. Reminiscencias y prácticas dels franchs s' introduhiren en las costums y lleys de la primitiva Catalunya, mes fosas las rassas goda y nativa d' Espanya, sols dos partits quedaren: l' independent, separatista nacional, format per las duas y lo franch, unitari, estranger.

Gobernaban durament los franchs. De rassa septentrional ó franca ó de rassa goda, los comptes gobernadors y son dependents tiranisaban los mes als espanyols de la Marca. Lo precepte de Carlo-Magno dirigit l' any 812 als vuit comptes, ho proba clarament. ¿Y quin govern era aquell que, segons confessá son cap l' Emperador Lluís en lo precepte ó Constitució de l' any 816 ó de las set ciu-

tats, deixaba ó permitia que 'ls poderosos anessen al palau real, rebessen ó prenguessen preceptes reials y ab l'autoritat d'aquestos usurpessen los bens als menos poderosos ó los reduissen á la servitut, burlantse dels preceptes del mateix monarca y de son pare, d'aquells preceptes de llibertat, igualtat, unió estreta y protecció baix la llei? ²⁴ Com s'obtenian aquestos preceptes injustos, il·legals després d'haberse donat los justos y regulars? Solament per l'injusticia, l'immortalitat ó lo criminal descurt de l'Emperador y sos ministres, podian obtenirse.

Si no hi valgués l'esprit d'independencia natural en tot poble, en tota rassa, per no ser súbdit d'un altre, encara que 'l dominador s'imposi poch y deixi al súbdit sas propias lleys, bastarian las vexacions dels comptes, ben expressadas per 'ls tres preceptes imperials dels anys 812, 15 y 44 y las dels poderosos, expressadas en lo del any 816, per justificar l'alsament de l'any 823, l'altre que veurem y totas las tendencias independents, autonómicas ó separatistas dels primitius catalans, units sens diferencia de rassas goda, romana ó llatina é indígena, contra l'imperi y la rassa dels franchs, (pot ser mes contra lo govern ó imperi que contra la rassa.) Tal es lo fonament dels partits polítichs de la primitiva Catalunya al sigle IX.

Los mateixos comptes, franchs ó godos de rassa, que tenian tanta culpa de las aspiracions separatistas, per causa de sas vexacions alentaban, sobre tot los godos, las tendencias á l'emancipació del catalans, per esprit de rassa, aquestos y tots per ferse prínceps independents, com un sigle avans ho era Eudes d'Aquitània y posteriorment altres. Aixís s'explica la conducta de Bera y Bernard I.

J. NARCÍS ROCA.

NOTAS

(1) Los noms de Gotia, terra de Godos ó Goths y Marca hispana se troban ja en las crónicas y documents del sigle IX y fins del VIII, al acabament. La provincia Narbonesa, anomenada també Septimania, de sos set (*septem*) bisbats, que comprenia lo Roselló y los bisbats y comptats de Carcasona, Narbona, Beziers, Magalona, Lodeva y Agde, havia sigut dels Goths ó Godos, com que s'anomenaba Galia (Fransa) goda ó gótica; havia fet part d'Espanya, tant que 'ls seus bisbes anaban als concilis de Toledo. D'aquesta part dels Pirineus també hi havia molts de rassa goda y en aquell temps los franchs y 'ls galos ó primitius habitants de Fransa, anomenaban godos á tota la genf d'Espanya y de la Narbonesa. Resulta que lo nom de Gotia ó Gocia 's donaba en los sigles VIII, IX y X al tros de l'actual Catalunya prés als mahometans y a la Narbonesa. Lo nom de Marca hispana ó Espanyola se donaba á esta part de Catalunya, comprenent los territoris de Barcelona, Ausona ó Vich, Manresa, Berga, Gerona, Ampurias, Besalú, Urgell y Cerdanya. La Marca y la Narbonesa estaban divididas en comptats y lo compte de Barcelona era al mateix temps lo principal de la Marca, lo marqués; si be alguns comptes dels altres á vegadas se titulaban marquesos, y si'l compte general de la Marca ó marqués era nomenat capdill dels comptes de la Narbonesa ó Septimania, tenia lo titol de Duch de la Gotia. Aixís es que 'ls titols de compte de Barcelona y Marqués eran sinónims y á voltas ho era també lo de Duch de Gotia, mes no desde Wifredo endevant.

Los habitants d'aquesta part de Catalunya s'anomenaban godos-espanyols y lo mateix los de la Narbonesa. L'etimologia de Catalunya es «terra de Goths ó Godos», *Gothland* ó *Gothlandia*; *land* vol dir terra, territori, en los idiomas del Nort d'Europa d'ahont descendian los Goths y los Franchs. Mes lo nom de Catalunya, *Cathalonia* ó *Gotholonia* no surt fins mes endevant y á lo mes sols una vegada en lo sigle IX.

Catalunya, la provincia tarraconense, com ne deyan antes del sigle VIII, era la provincia d'Espanya ahont los Godos habían entrat primer al sigle V, ahont habían estat mes temps, la última que 'ls mahometans varen dominar y á ella y á la Septimania ó Narbonesa s'hi habían refugiat molts godos d'altres provincias d'Espanya, quant los mahometans, destrossat l'exercit d'ells al Guadalete, any 711, van anar avansant d'Andalucía cap als Pirineus. Aixís era ben justificat lo nom de «terra dels Goths» que 's donaba á aquesta regió d'Espanya.

Los noms de Duch, Marqués y Compte en aquell temps eran títols de càrrech ó empleyo; equivalian com los de Gobernador y Sub-gobernador ó Capitá general y Comandant general.

Lo regne d' Aquitània tenia á Tolosa per capital y per 'l costat de la Septimània ó Narbonesa tocaba ab los Pirineus, desde las valls d' Aran cap á la Vasconia, cap á Aragó y Navarra.

Axis com los altres comptes solian residir en son comptat, lo de Barcelona, sent á voltas lo cap dels de la Narbonesa, Septimània ó Galia gòtica, com ho era dels de la Marca hispana, residia á voltas també á Narbona y en aquest cas tenia á Barcelona un vicari ó vescompte, com consta del temps d' Hunfrido. Wifredo y sos successors no varen ser caps de la Septimània y residian á la Marca, á la primitiva Catalunya.

(2) Nam (Hludovicus Pius) civitatem Ausonam, Castrum Cardonam, Castrum serrat et reliqua oppida olim deserta, munivit, habitari fecit et Borello comiti cum congruis auxiliis tuenda commissit. (Anonim. Astronom). «Perqué (Lluís lo piadós) va fortificar y fer habitar Ausona (Vich), «lo castell de Cardona, Casserras y las demás poblacions en altre temps «desertas y las va encomenar ó juntar al compte Borrell perque las guar- «dés ab oportuns auxilis.» (Any 797.) Aquest compte Borrell va serho també d' Urgell y son fill Seniofredo ho era d' Urgell mateix y de Berga, l' any 819.

En aquesta y demás citas de documents llatins, preferim una traducció literal mes qu' una traducció literaria, es dir, gramatical y elegant. La preferim, perque en treballs historichs es primer l' exactitut y lo coneixement puntual de la manera d' espicarse l' escriptor antich, que tota condició literaria y fins que la claretat, quant no son clars los conceptes del autor del document. Fins convé á voltas posar los dos ó tres significats mes semblants que tinga una paraula llatina, si algun d' ells no apareix ben marcat y determinat. Tractantse d' un llatí tant poch classich com lo dels sigles VIII, IX y X, no estranyará donchs lo llegidor las repeticions, la pesadesa, la falta d' estil y á voltas de claretat dels paragrafos traduïts, puig subjectem la traducció als expressats principis y l' idioma del qui los traduhim, no es la llengua clásica de la gràmatica y la literatura del Laci, sino un llatí degenerat.

(3) Rotstang: l' Anonim, Astronomo cita á aquest compte que manaba l' exercit que va comensar lo siti de Barcelona l' any 801... «alteri (exercitu) obsidionem urbis (Barchinonæ) injunxit cui Rotstagnus comes Gerundæ præfuit.» L' any 812 Ademaro era compte de Gerona, lo 815 ó 16 ho era Ragonfred. Miró: documents del monastir d' Exalada, anys 804, 14 y 15.

(4) Precepte imperial de Carlo-magno. «En nom del Pare etc. Cárlos molt serenissim y Augusto, etc.» Berane, Gauscelino, Gisclaredo, Odiloni, Ermengario, Ademaro, Laibulfo et Erlino comitibus.» (Any 812).

(5) Acta de la consagració de la Séu d' Urgell l' any 819.

(6) Un diploma de Carlo-magno fet á Aquisgran ó Aix-la-Chapelle, l' any 795 ó 96 diu, «que segons son fill Lluís li escribia, un tal Joan, qu' «habia anat allí recomenat per aquest, habia tingut un gran combat ab «los sarrahins, (los mahometants ó moros) en lo territori de Barcelona en «un lloch anomenat lo pont ó al pont y va derrotarlos y pendrerls despu- «llas.» Qualiter Joanne ad nos veniente ostendit nobis epistolam quam

dilectus filius noster Ludovicus ei fecerat et invenimus in ipsa epistola insertum quod Joannes iste super hæreticos sive sarracenos infideles nostros magnum certamen certavit in pago Barchinonense in loco ubi dicitur ad ponte et occidit jam dictos infideles et cæpit de ipsis spolia.» Tal volta aquest Joan era lo mateix qu' al cap de diset ó vint anys de la victòria acudia al Emperador.

(7) Lo princep Quintilià de l' any 736 citat en un codice de Ripoll, no podia ser lo mateix que l' any 812 acudia al Emperador com simple home d' armes ó de guerra. L' any 736 be tindria vint y tants anys, donchs l' any 812 n' auria tingut uns cent. Mes ; En Parasols y Pi, arxiver de Sant Joan de las Abadesas, trobá en un tabulari de l' antich martirilogi d' aquell monestir que «Quintilià, senyor de Mograny, morí l' any 778.» Un Quintilià se cita entre 'ls que l' any 804 varen trobar á Mograny l' imatge de Sta. Maria. Seria tal volta fill del princep y lo del precepte imperial de l' any 812.

(8 y 9) Castellá y Salomó, sacerdots de San Pere de Mograny, varen ser presents també á la troballa de dita imatge. Pot ser eran los mateixos reclamants de l' any 812.

(10) Aquest es lo decret ó precepte que podem anomenar «lo de l' any 812, lo de Carlo-magno, lo primer d' Aquisgrá ó lo dels vuit comptes,» per diferenciarlo d' altres següents.

(11) ...aliqui homines, propter iniquam oppressionem et crudelissimum jugum quod eorum crucibus inimiscissima christianitatis gens sarracenorum imposuit, relictis propriis habitationibus et facultatibus quæ ad eos hereditario jure pertinebant, de partibus Hispaniæ ad nos confugerunt et in Septimania et in ea portione Hispaniæ quæ à nostris marchionibus in solitudinem reducta fuit, se se ad habitandum contulerunt et à sarracenorum potestate se subtrahentes nostro dominio libera et prompta voluntate se subdiderunt.» Aquestas últimas paraules eran una de las probas qu' ab sa constant energia y esprit independent presentaban los catalans fins á la mort de Catalunya com Estat en temps de Felip V, per demostrar que 'l Principat catalá era electiu y no hereditari, que Catalunya era un país pactat ab los princeps y no conquistat per aquestos y que per sola voluntat y sols ab pactes va donarse monarcas. Aquest decret ó precepte podem anomenarlo, «lo primer de Lluís lo Piadós, lo segon d' Aquisgrá, lo del any 815, lo de las tres copias per ciutat, ó lo dels tres brassos,» puig mana qu' á cada ciutat de las qu' habitaban dits espanyols refugiats, n' hi hagués tres copias, una en poder del bisbe, altra en lo del compte y altra en lo dels mateixos espanyols de la població.

(12) Aquest precepte ó decret diu, que d' aquestos espanyols refugiats á la Marca y á la Narbonesa, los mes poderosos, apoyats en preceptes reals qu' habian anat á buscar al palacio dels Emperadors, volian subjectar á son domini als petits ó poderlos pendrer los territoris qu' aquestos habian conresat. No te mes alcans politich aquest precepte que l' anterior. Podem, anomenarlo «lo del any 816, lo segon de Lluís lo Piadós, lo tercer d' Aquisgrá, ó lo de las set copias,» puig mana que hi haje exemplars d' ell á Narbona, Carcasona, lo Rosselló, Ampurias, Barcelona, Gerona y Beziers y que 'ls dits espanyols ne tinguin set exemplars. ¿Qué tal vegada en los territoris d' Ausona (Vich), Urgell y Cerdanya no hi habia d'aquestos es-

panyols refugiats que no s'hi havia de guardar copia del decret? Y no preguntem per los de Manresa, Berga y Ripoll perque 'ls comprenem en lo d' Ausona, ní per los de Besalú y Perelada perque anirian compresos en lo de Gerona ó en lo d' Ampurias.

(13) «Urbs erat interea Francorum inhospita turmis,—Maurorum votis adiociata magis.» (Ermoldo Nigel-lo. Poema.) La ciutat (Barcelona) era entretant inhospitalaria per 'ls esquadrons dels Franchs,—mes adherent, aficionada ó inclinada á la part dels Moros.

(14) «Comites marchie Hispanie trans Sicorim fluvium in Hispania profecti, vastatis agris et incensis pluribus villis et capta non modica præda, reversi sunt.» (Aymonio, Crónica.) Aquesta expedició «á Espanya» prova la forsa de la Marca ó primitiva Catalunya que no necessitá ja l' auxili dels franchs.

(15) Precepte de Lluís lo Benigne á favor del monastir de Banyolas fet á Attigny á 11 Setembre 822.

(16) «perfidia Ayzonis: quomodo fraudulentè Ausonam (Vich) ingressus et à populo illo quem dolo deceperat receptus... castella ejusdem regionis quæ firmiora videbantur munivisset... ut quidam illorum (custodibus Marchæ Hispaniæ) relictis quæ tuere debebant castellis, recederent.» (Eghinard y Anals Fuldenses.)

(17) «Bernardus quoque Barcinonæ comes Aizonis insidiis et eorum qui ad eum defecerant calliditati ac fraudulentis machinationibus pertinacissime resisteret atque eorum temerarios conatus irritos efficeret.» (Eghinard.)

(18) «Plurimique etiam á nobis deficerent et eorum se societati conferrent.» (Anonim. Astronom.)

(19) «Omnibus primatibus et cuncto populo Emeritano,» diu la carta. Aixís, mentres per una part lo rey dels mahometans d' Espanya procuraba augmentar la divisió entre 'ls franchs y 'ls espanyols de la Marca y ajudaba á aquestos ó be ho figuraba, l' Emperador franch favoria revolucions de mahometans descontents, cristians muzarabes ó habitants entre 'ls mahometans y juheus, contra los reys mahometans de Córdoba. A Mérida y Toledo hi hagué alsaments molt forts, ab llarchs sitis posats per lo rey mahometá y molts estragos.

(20) «Karolus Bernardum Barcionensem Ducem incautum et nihil mali ab eo suspicautem occidit.» (Annals Metenses.)—«Bernardus comes Marcæ Hispaniæ jamdudum grandia molens summisque inbiens Majestatis reus francorum judicio jussu Karoli in Aquitania capitalem sententiam subiit.» (Annals Bertinenses.) S' veu qu' á Bernard varen jutjarlo los franchs, es dir, aquells dels quals desitjaba separar la Marca hispana.

Mediaban entre l' Emperador y Bernard motius particulars d' aboriment d' aquell, per lo favor de sa mare Judhit á Bernard, que donaba motiu á murmuracions, fins á la de que Carlos era fill d' ella y de Bernard, á qui dihuen se semblaba molt y al mateix temps Carlos era lo fill que 'l Benigne Lluís estimaba mes. Segons un escriptor d' aquells sigles, Odó, Aribert, varen posarli á Bernard aquest epitafi en «romancio,» diu, un dels primers monuments del idioma catalá: «Assi jay lo compte Bernard—fisel credeire al sang sacrat—qui sempre prud hom es estat.—Pre-

gheu la divina bontat—quaquela fi que lo tuat—poscua son aima abet salvat.» Es dir, que l' horrenda mort que va tenir, (mort per qui tal volta l'hi era fill y de la manera com Carlos lo va matar, al mateix trono imperial, d' una punyalada y va ensangrentarse ab lo cadavre d' obra y de paraula,) l' haje servit per salvarse, ja que no pogué fer la penitencia que lo cristianisme exigeix per lo perdó dels pecats. «Tuat,» de «tuer,» matar, vol dir: «va matar.»

(21) «Constitució anomena lo mateix—Emperador Lluís lo Piadós lo precepte de l' any 815 ó dels tres brassos:—*hæc nostræ liberalitatis et mansuetudinis constitutio... cujus constitutionis... Hanc constitutionem,*» y lo del any 816 ó de las set ciutats: *«de constitutione nostra... hæc nostræ auctoritatis constitutio.»*

Dihem constitució á l' anglesa, porque, com es sabut, no te Inglaterra una constitució feta en un mateix temps y reunida en un llibre, dividida en títols, capítols y articles; sino formada per una serie de lleys d' anys y sigles diferents, sens divisió metódica. Diriam també constitució á la antiga catalana, porque la constitució de Catalunya que va abolir l' Espanya castellana l' any 1714 ab lo «dret» de la forsa, era una serie de lleys que comensaba per 'ls preceptes imperials de Carlo-Magno al sigle IX, seguia per 'ls Usatges y acababa per las lleys fetas en las Corts de Barcelona de l' any 1706 sancionadas per Carlos d' Austria, l' Archiduch ó l' Emperador; com que no 's deya ni 's diu constitució, sino constitucions de Catalunya.

(22) *...cæteras vero minores causas more sicut hactenus fecit te noscuntur, inter se (homines Hispaniæ) mutuó definere non prohibeantur... et liceat illi eos distringere ad justitias favendas, quales ipsi inter sese definire possunt.*

(23) *Et nisi pro...—homicidio, raptus et incendio, nec ipsi (gothi sive hispani) nec eorum homines á quolibet comite aut ministro judicariæ potestatis ullo modo judicentur aut distringantur, sed liceat ipsis secundum eorum legem omnia mutuó definire... Et si filios aut nepotes non habuerint juxta legem eorum alii ipsorum propinqui illis hereditando succednat... sed liceat ipsis (quibuscumque successerint) cum tranquillitate pacis tenere et possidere secundum antiquam consuetudinem... juxta priscum morem.*

(24) *...ii qui inter eos (hispanos) majores et potentiores erant, ad palatium venientes, ipsi præcepta regalia susceperunt, quibus susceptis, eos qui inter alios minores et infirmiores erant, loca tamen sua bene excoluisse videbantur, per illorum præceptum auctoritatem aut penitus ab eisdem locis depellere aut sibi ad serviendum subjicere conati sunt.*

AL SENYOR

D. MATÍAS DE MARTINO

MON SENYOR:

o rebut las duas obretas que la mercé vostra me ha fet lo pler de remetrem, intitoladas «Felicitá» ¹ la una y «La festa del Natale» ² in Danimarca la altre, traduhidas per vos del Baró Oton de Reinsberg-Düringsfeld. Vos ne dono de ellas las mes complertas gracias, y jo, que fa tant temps que fas aplega de la tradició catalana, seré ben content de fer notar las moltas semblansas de las per vos traduhidas ab las tradicions de la meva terra. Aixó no será altre cosa que una proba mes de la unitat de origen de la tradició del poble.

Graciosa y per demés erudita es la titolada «Felicitá» per la felicitat que en Italia se desitja á un qui estornuda.

Universal y estesa es per tot lo mon la esclamació de cortesía á favor del qui llensa un estornut, y desde la antigua Grecia y la avasalladora Roma fins á las indomables tribus Germánicas, desde nostras modernas naciona-

¹ Pavia. 1876.

² Firenze. 1875.

litats fins á las selvatges rassas del Asia y África, ab gran copia de datos venen citadas las de cada un de ellas en la traducció vostra: un sol poble se pot dir que no mes hi manca, la nostre pobra Espanya. Jo no culpo pas d' aixó á vosaltres los homes de saber y estudiosos, qui ab constant afany vos anau dedicant al estudi de la renaixent literatura popular; culpo sols á lo nostre estat continuu de guerra que ab las lluytas de partits polítichs va gastant nostras forsas sens deixarnos moment de repós pera la calma del estudi; afortunadament Catalunya, com sempre, va obrint nova via als nous rams del saber é inaugura una nova naixent literatura coneguda y estimada ja en estrangeras terras. Mercé á ella tenim ja una colecció de Cants, publicats per D. Francesch Pelay Briz (Cansons de la terra. 4 volums) y altres de Cuentos populares (Lo Rondallayre. 3 volums) y de Jochs populars de la infantesa, per mí publicadas. També lo egregi D. Manel Milá va estampar una coleccioneta de cuentos fa temps, D. Joaquim Riera y Bertran alguns altres en los Jochs Florals y dit Briz en la «Panolla», D. Gayetá Vidal en «La Vida en lo camp» y la escriptora D.ª María de Bell-lloch, en la tradició ó costums populars han fundat sos cuentos y sas hermosas y valentas llegendas catalanas; en lo restant de Espanya sols coneix los Cuentos andalousos y cuadros de costums de la elegant y distingida escriptora Fernan Caballero y los Cuentos que de Viscaya publica D. Anton de Trueba, basats alguns en la tradició popular. Empero, donchs, que 'us haveu dirigit á mí, permeteume que correspongui á la vostra galanteria, donantvos alguns, si be poch, nous datos, dels per mí arreplegats, que completin abduas vostras obretas.

Y reprenent la «Felicita» notable es que també aquí en Catalunya, com en Roma, hi hagué un temps en que una forta epidemia qual signe característich era l' estornut, feu gran matansa en nostra terra. Estornudant la gent se moria. Així ho conta la veu del poble. Alashoras, tothom atemorisat, encara no veyá fer un estornut á algú, s' apres-

surava á esclamar «Valgat Deu» com si diguessim Deu t'ajudi y 't lliure de la mort que t' esdevé. Del perill aquest ve també lo ditxo «Valgat Deu si no es tabaco.»

Passá la epidemia, mes la exclamació ó manifestació del bon desitj restá, y desde llavors encara un no estornuda tots los presents li dihuen «Válgali Deu» á lo que l'altre ab bona cortesia y acotament de cap, respon «Gracias.» No deixava de esser avans molt frequent, quan poblaban nostres carrers y sobre tot las visitas, las ordres monacals, veures al representant d' eixas, traures llur capsa de bon tabaco ó rapé, oferirne á los presents y comensar entre tots ells un foch granejat de estornuts á dreta y esquerra, que feya anar per estona á coro lo «Válgali Deu» seguit del respetuós acatament y variada veu del qui donava las gracias.

Alguns ab tó de broma solen cambiarho ab la frase:

«Válgali Deu
ab San Mateu.»

Y altres, en los temps moderns, com á cosa xistosa y de ingeni, buscant la contraposició en tot, han inventat la impia fórmula de contestar al estornudant, quan entre los circunstants hi há franquesa ab un «Deu te mati», que l'altre contesta dihent «Mes, que tardi».

També en Catalunya va unit lo estornut á l' estat de malaltia, com entra la rassa dels Suliots; si una criatura s' ajeu per malalta y estornuda, es senyal de que tindrà una erupció cútanea, y la pobre mare ja pot aconsolar-se de passar horas y horas sobre 'l llit del infant pera que no 's descotxi y suhi; mes en cambi si després de una llarga y penosa enfermetat un malat estornuda, ¡oh alegría! la convalescencia no es pas llunyana.

També si al entrar á caminar per lo Sol s' estornuda se diu que es senyal de salut.

A voltas no hi há res mes impertinent que un estornut. Un se trova devant d' un aplech de respectables personas

ó de aquella á qui 's pretén cautivar ab tot lo recurs de gracias de que hom' disposa, y ve á lo millor un insidiós estornut que burlantse de totas las serietats y de totas las pretensions hagudas y per haver comensa á ballar per la punta del nas, fentli fer cinquanta mil ganyotas ab sas traidoras pessigollas, fins que tot plegat ab descomunal forsa se deix anar, sol, sino va acompanyat de dos, tres, quatre y fins á cinch d' altres, que romp la serietat de la reunió y posa al qui 'l dona en un bon compromís. Per aixó lo qui es avisat, encara no se 'l sent venir apunta vigorosament son dit segon á la punta del nas y ab tot dissimulo va bellugantlo una mica á dreta y esquerra, fins que l' estornut se disól com savó en aigua y lliura del compromís.

Alguna cosa també sens dupte nos deu haver quedat de nostres antichs dominadors los Celtas y rassa Mahometana, de creure com també crehuen los Persas, de que lo mal esperit pot introduhirse al cos de un home per la boca quan la troba oberta ab motiu de un estornut ó badall y de aquí la costum nostra cristianisada, comuna també en lo Tirol, de fer creus davant de la boca mentres se está badallant. Y com no hi há res que s' encomani mes que la badallera, cosa per demés curiosa es lo veure com se van seguint los badalls, acabant per ferse mes creus que no te pas un via-crucis.

Y per últim hi ha la creencia popular de que qui fa tres estornuts treu la rifa.

La festa del Natale es gentil y bella com tot lo que 's refereix á la naixensa del fill de Deu redemptor dels homes. Molt pobre te de esser entre nosaltres qui no celebri la festa de una manera extraordinaria. Per lo regular aquell dia tothom se reuneix en familia y en lo reclós de ella, en la Santa pau y amor de casa se menja lo gall d' indi, cuit á la vigilia com en Nord-Seenlandia pera no cuinar lo dia de Nadal, los turrons y las característiques neulas. Per aixó diu la cansó:

Per las festas de Nadal
matarem un gall d' indi,
una mica mostatxut,
l' altre ab mandonguillas

.....

Cansó popular.

Y

Pel dia del Sant Nadal
menjarem perdius y gall
tambè neulas y turrons
y per sopa macarrons

.....

Cansó popular.

Y la altre:

Lo dia de Nadal
posaré'm lo porch en sal,
la gallina á la pastera,
lo pollí á dalt del pí,
toca, toca Valentí,
que ja venen bous y vacas
y gallinas ab sabatas.
Lo Vicari ha fet turrons,
la guineu los ha tastat,
ay, que son dolços,
ay, que son salats.

Jochs de la infancia pág. 64.

En qual cansó va esposada la idea de la festa á taula;
lo porch en sal de la costum de salarlo pera tenirlo apro-
pósit pera la festa; la gallina ó carn de ploma á la pastera,
lloch de guardar la vianda, ab los turrons y demés; festa
que es tan grossa que fins hi prenen part d' alegría los
animals;

Cantava lo puput...
cantava 'l passarell...

.....

Briz. Cansons de la terra. Vol. 4, pág. 7.

y així, hi «van bous y vacas:» y l'home allunya los objectes de trevall pera no recordarsen sisquera y posa «lo pollí á dalt del pí,» mentres los circumstants van tocant;

.
Toca Pasqual,
toca 'l timbal
que son festas d' alegría
que son festas de Nadal.
.

Cansó popular.

Cadascú se reclou á casa y allí 's fa la festa; be ho diu lo refran:

Per Nadal
cada ovella á son corral.

es á dir tothom á llur casa. L'endemá, dia de San Esteve, ja es altra cosa, lo antich cap de casa de qui han sortit las demés familias, reuneix á sa taula á sos fills, nets y á tota sa generació y junts com los antichs Patriarcas, celebren la festa. Mes en la diada de Nadal que es cas de trencar la costum, y se celebra ab bons vins y requisits com la festa mes gran del any. Per aixó, no es estrany que se morís de tristesa lo rey de la Dinamarca, Oluf, per no poder celebrar, en rahó á la carestía de sa terra, la *solite scotelle* del *Jul* ó festa de Nadal, aixís com se comprén la resolució de la cambrera de la comedia de Holberg «Julestuen» de anarsen de una casa ahont no se celebra lo tal dia.

Quan vé la vetllada, en las casas aficionadas, se encenen los «Naixements» ó «Pessebres» ahont los noys hi passen llarga estona admirant lo paissatge y figuras y cantant cansonetas de Nadal, y á la nit lo poble ab panderetas, castanyolas, guitarras y altres instruments ix á recorrer los carrers, portant ab sos cants y tocatas la ale-

gría á la ciutat, fins que ve la missa del gall, per dirse que se celebra al primer cant d' est, que va á oirla no deixant per aixó de fer sentir los instruments mostradors del goig que senten sas ánimas.

En alguns pobles de fora ahont se conserva encara la usansa antigua, en la missa tenen lloch las ofrenas dels pastors acompanyats del sach dels gemechs, que ve á esser com lo «Rummelpott» danés ó lo «Chipin-capin» vossos, y ho fan de la manera bellíssima que ho descriu nostra María de Bell-lloch en son «Nadal en Monmany» publicat en la Revista Catalana LA RENAIXENSA. (Any VI, número 1 y 2, pág. 25.)

També en totas las pagesías, ó casas de camp, se posa encara al foch un tió, ó tros curt y groixut de llenya, ple de turrons, á qui van pegant los baylets de la casa ab los crits de «Caga tió», «Caga tió,» fins que treu lo que te dintre, que s' ho menjan llavoras aquells ab gran alegría y gatzara de tots los de la casa.

Lo bail del mocador que vos citeu, qual mocador se van passant balladors ab balladoras pera encoblarse, lo tenim també á Catalunya com podreu veure en la dita obra «Jochs de la infancia» pág. 106, sino que no es característica de las festas de Nadal y la Purificació com entre 'ls Danesos, y també tenim un joch semblant á la introducció del ball de la Seenladía de la gallina ó gall y los pollets á qui aquell persegueix, com daré á coneixe en l' altre volum que publiqui de Jochs de la infantesa.

Lo «Julebuk» dinamarqués, te punts de semblansa ab la festa que en algunas poblacions de Catalunya se celebra lo dia de San Nicolau (6 de Desembre) també un noy se vesteix de Bisbe y junt ab sos companys van demanant per las casas, fent sardana al voltant de la bandera que duhen y cantant.

Sant Nicolau
Bisbe de Pau,
Pansas y figas

Y nous y olivas
Y tot lo que vulgau:
Caritat, senyora,
Caritat si os plau,
que 'n venim de Roma,
que 'n portám corona
De Sant Nicolau,
Bisbe de Pau etc.

G. Vidal. *RENAIXENSA*. Any V. pág. 60.

Fent á l' endemá un brenar ab tot lo que han arreplegat.

En quant á supersticions se diu també entre nosaltres, com se troba en vostre llibre, referintse á Dinamarca y á Sicilia, que los dotze primers dias del any senyalan lo temps que en cadescun dels mesos d' ell farà, y així, si per exemple lo dia 2 de Janer plou, plourá també en lo mes de Febrer, ab mes ó menos intensitat segons que en aquell hagi plogut mes ó menos.

Finalment, puch anyadirvos la creencia que hi ha aquí en Catalunya entre la gent del poble, de que los nascuts en lo dia de Nadal tenen una creu en la llengua, ab la ajuda de la qual, son saludadors ó sia curan tota lley de malaltia.

Tals son los datos que de nostra Catalunya vos envio per si algun dia volen completar vostres llibres. De los que vos me feu coneixedor, curiosos é importants tots ells, jo tindrè gran pler en servirmen en «Lo llegendari Catalá» y las «Festas populars» que, Deu volent, publicaré; aixís com també en lo llibre «Llibre de Supersticions» que potser ab un amich donarém á la llum pública.

Mentres tant, prechvos, Senyor, vullau acceptar eixa mostra de consideració y reconeixensa del qui es vostre fidelíssim servidor.

F. MASPONS Y LABRÓS.

Barcelona 10 Juliol 1876.

LOS MEUS VEHINS

A casa en que jo visch, sense tindre en son aspecte res que la distingeixi de las altres, té no obstant per sos habitants, una certa cosa que á voltas la fá més distreta qu' un sarau d' any y altres tan embafadora y amohinosa que sembla tament que tots los vehins estigan atacats de malefici ó bruixería que no 'ls deixa estar may sossegats ni deixan estarho á ningú que visqui prop d' ells. A la una botiga hi está un boté, y com es treballador y llarch de mans, encare 'ls galls no han donat lo *quien vive* á l' aubada que lo sol envia de descoberta, que ja 'l sentirian posar cercols á alguna bota y 'l veurian (si la mandra no 'ls enclotés al llit y surtissen á la finestra) com va acotat voltant la bota y ab lo refiladó en la má y la massa en l' altre, repicant los cercols y restrenyentli la cintura perque tingui una etxura ben garbosa; sens reparar que si estampint los ferros la bota li surt bufona, los pobres vehins s' han quedat ab las parpellas mes badadas que unas petxinas, y que l' han maleit tantas vegadas quantas han sigut las repicadas que ha donat.

*
**

A l' altre botiga ja hi ha gent mes quieta ; mes jo quasisibé prefereixo que l' boté 'm somogui 'ls tímpanos que no sufrir aquellas nuvoladas de fum que penetrant á través de las cortinetas dónan á la llum uns cambiants blavenchs y escampan certa flayra que ja m' hi jugo lo que vulguin que l' aygua de Colonia no hi pot res, y que 'l tenim de pendrer cada vegada que 'l calsat dels matxos, eguas ó sumeras no es ben afinat als contorns de 'ls seus cascos.

Altre dels vehins es un cassador molt afamat, y segons ell explica ve á esser un Herodes de 'ls cunills, un Cárlos IX de las perdius y en quant á las guatllas no ha cremat tants heretjes l' Inquisició com ell n' ha fetas surtir á la cassola. Si 'l sentissin explicar las sevas hassanyas quasisibé aborririan la carn de ploma y no farian cas de llebres ni cunills perquè quan comensa á contar que l' altre dia, — y notin que sempre es un altre dia, may avuy, — va matar tants cunills d' assí, llebres d' allá, tantas mes; tudons, tirin llarch; perdius, doblin : vamos qu' alló sol ja embafa en termes que jo sempre li aconsello que 's fassi fer un soterrani al rebost per conservar tanta vianda á lo qu' ell contesta senzillament que si no visqués en segon pis que ja li tindria. Tot aixó fora molt agradable si no hi hagués lo inconvenient que porta una reunió un tant nombrosa de gossos que apart de las rahons que causan per certas costums que afectan directament la curiositat de la escala, es cosa que no 's pot ponderar quant amoinador es sentir un cop de lladrichs d' aquell patoll de desocupats que al mes petit ruido ja arman l' escandol precipitantse tot concertant sas veus á la porta de l' escala, raspantla y olorantla que 'l pobre que s' escau pujarla s' atura astorát no tenintlas totas. Y lo qu' es mes atipador es que un tampoch pot fer compte de gosar una matinada tranquila porque 'ls grinyols dels gossos ja li anuncian

qu' es dia y ab tan mes escándol y frisansa quan lo cassador surt á fer desgracias pe 'ls boscos d' aquí fora ; y allavors, temerós de que no despertin als vehins, mou mes ruidó, ell, renyantlos, que 'ls animalots lladrant y abordantse sensa misericordia; ni tampoch diré res d' alló que un acaba per creurers entre infiels sentint tot lo dia; aquí *Moro, Moro té*; búscala *Turca*, etc.

*
* *

En un dels pisos hi tenim unas vehinetas que contribueixen molt ab las sevas gracias á fer mes delitosa la vida en aqueixa casa. La una es aficionada á las flors y desdenyant los jardins que te la casa en la part de darrera pintats en lo menjador, n' ha fet ab uns quants testos un altre en los balcones del devant, que hi estarian molt be si no fos que quan el vehí de sota surt á pendrer la fresca en aquestas calurosas nits de Juliol, á pesar de veurer lo cel mes estrellat que quan li trepitjan un ull de poll se sent algunas gotetas que li insertan al mitj de la coroneta y quan alsa 'l cap per averiguar si lo cel te goteras, allavors lo consegueix un rajolinet qu' allí ahont l' arreplega li deixa una clapa terrosa que per aixó ja s' en vá perque aquella brutissia no taca; y vetaquí com per un ben entés sistema de compensacions la filla tira l' aygua perque quan lo pare llansi la punta del cigarro ensesa ja trobi la mullena si l' arreplega la cortina ó 'l que está prenent la fresca, y d' aqueix terme no hi ha por de foch.

L' altre germana, y Deu li perdó, toca 'l piano! Mes jo crech que passa de tocarlo: que l' inquieta y fins me penso que s' hi baralla. Vostés ja s' hauran trovat tindre una vehineta aficionada á tal instrument; y en tal supósit no vull renovárlashi la llaga ab lo molest recort de aquellascas interminables precursoras de la migranya que m' han fet desitjar, y demanar á Deu que en compte de tocarlas 'ls hi enviés lo recreo de férlashi pujar, á veurer, si

piano y pianista se n' anavan á perdres allá en los últimos confins de hont baixa la pluja.

.*

Lo senyor Rossendo viu á sobre mateix de la meva habitació ; lo pobre, no sé si per pecat de gola sofreix una penitencia de poagre qu' arriba fins á mí pero degenerada en una especie de desvetllament que á la nit fa que no puga cloure 'ls ulls encara que m' hi encastés hostias. Es lo cas que quan lo dolor li apreta, salta del llit, agafa lo bastó qu' es d' aquells gruixuts, y calsantse las sabatas de simolsa comensa á passejar amunt y avall del cuarto y marcánt cada pas ab un cop de bastó tant sech y resolut com si 'l clavés sobre las llambordas que sembla que totas las professons de setmana santa ab los armats y capitá manaya passin per sobre la meva arcoba.

—Sr. Rossendo, li crido jo desde la finestra ; senyor Rossendo, home, per qué no hi posa algun sabatot vell de simolsa á la crossa?

—Ah belitre, 'm respon : tú ho tinguessis.

—Sí jó també pateixo...

—De qué pateixes tú, maco tonto?

—De son, senyor Rossendo.

—Feste repicar y amólat.

—Pero, home, que demá 'm tinch de llevar dematí!...

—Fes com jo que ja estich llevat.

—Pero vosté ja té totas las feynas fetas y...

—Axis tinguessis lo meu rosech.

—Oh, també las edats son diferentes.

—Vaja noy, prou verbal, á *vivir*; y tanca ab furia la finestra del pati tornant á empendrer lo passeig per lo quarto acompassantlo ab los cops de bastó. Allavors no tinch mes remey que agafar lo matalás y anármén á dormir á la cuyna; y, no sé quin influxo tindrà aqueix departament en los meus nervis, lo cas es que hi somnio sempre cosas estremadas y fora de lloch. L' altre dia que m'

also tot resolut llansant l' abrigall á l' ayre ab brassos y camas, per correr á salvar la lluna que 's negava. Y no hi havia tal lluna ni res d' ofech, sino que quan me 'n vaitx anar al llit hi havia en l' aygüera lo ribell ple d' aygua y un plat de pisa á dins : alló va ser la última cosa que vareitx veurer ; 'm debia impressionar y vetaquí.

.*

Un matrimoni també compto entre 'ls estadants, que son molt jovenets y jo no sé sí á causa de casarse tan aficionats que l' un delirava per l' altre no cuidantse mes que de la seva passió, que diuen los que ho saben, que pactaren y 's comprometeren en que fos eterna, que, ho repararen en certa desavenencia d' humors,... y ¿qui es que s' entreté ab aquestas cavilacions quan ja s' han ofert mutuament, y mes de quatre vegadas la respiració y la vida, y s' han tret los cors de puesto y dihent toquéu y toquéu se 'ls han baratat quants cops han tingut lo dupte de que l' un no corresponia á l' altre? Pero ara resulta que may s' entenen ni 's volen entendre : que quan per ella son verdas ell vol que siguen secas y com anticipadament ja saben que no s' han de convenser arramban, diguemho axis, la cuestió, y comensan 'ls dicteris y se 'n diuen!..... se las diuen totas ; fins que ella per guardarsen unas quantas per després, agafa la porta que tanca ab una rebolada que fa tremolar tots los vidres, y se 'n va tot mofera y cantant escalas avall. Ell al veures sol no fa altre cosa que pendre també la porta y com la seva dona, la tanca ab tal estrépit que algun dia li fugirá dels galsers, de manera que tots los vehins ja hem tingut de pendrer l' aygua de pega á causa dels molts sustos que 'ns donat sentintse quan menos s' ho pensavam aquell espantós terratrémol.

Quan tornan á l' hora de dinar (perque ella pinta vanos y jo crech dihentho en térmens cuberts que pinta la cigo-nya al marit) se troban que 's té de despanyar la porta...